

kb/

magazine van de
**nationale
bibliotheek**

Nº17 JAARGANG 7, MEI 2017

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek
van Nederland

Nationaal plan open science

VIER BETROKKENEN
OVER DE VOORTGANG
p. 6

500 jaar Reformatie

IN DE COLLECTIE
VAN DE KB
p. 10

Wiskundige Ionica Smeets over haar favoriete (non-) fictie

'IK LAS ALS KIND
HET LIEFST VERZONNEN
VERHALEN'

p. 4

Vooraf

Wetenschap en wiskundemeisjes

Wetenschap voor iedereen. In 2020 zijn alle wetenschappelijke publicaties ('open access') en zo veel mogelijk onderzoeksdata ('open data') gratis online toegankelijk. Worden wetenschappers beoordeeld op hun bijdrage aan 'open science' en dragen onderzoekers met standaarden en informatie hier eveneens aan bij. Dit zijn de vier ambities die in het nationaal plan open science staan. Gaan we deze ambitieuze deadline halen? En wat is daarvoor nodig? In het hoofdartikel laten vier specialisten hun licht schijnen over de weg naar open science.

Dat alfa en bèta elkaar niet bijten blijkt uit *Geletterd leven* waarin wiskundemeisje Ionica Smeets aangeeft vroeger 'boekverslaafd' te zijn geweest. Al boeken lezend ging ze over straat, net zoals tienermeisjes nu met hun smartphone.

Naast wetenschap heeft ook de studie van het geloof een prominente plek in de KB-collectie en op de website. Vijfhonderd jaar geleden waren de stellingen van Luther de aanzet voor de Reformatie. Drie boeken over invloedrijke opiniemakers van toen.

Tot slot: de achterkant van dit nummer is opgesierd met de prachtige openbare bibliotheek in Tromsø. Door de ruime openingstijden en het gratis lidmaatschap is lezen en leren daar voor iedereen.

Gebedenboek

Dankzij een bijdrage van de Vrienden heeft de KB een gebedenboek kunnen aanschaffen uit circa 1470-1490. Het boek is afkomstig uit het klooster van de zusters Tertiarissen van Sint Agnes te Amersfoort. Dit klooster had nauwe banden met de beweging van de Moderne Devotie. Het handschrift bestaat deels uit papier, deels uit perkament en is voorzien van versierde initialen en bijzonder penwerk. Ook opmerkelijk is de fraaie buidelband die de beroemde Belgische binder Charles de Semblanx er in 1919 voor vervaardigde, naar het voorbeeld van middeleeuwse gordelboeken. Het leer van de boekband is aan de staartzijde verlengd tot een soort buidel, die eindigt in een knoop, ring of haak, zodat het boekje aan de gordel bevestigd kan worden. Je hoeft het boek niet los te maken om het te kunnen lezen. **Aanvraagnummer: KW 1900 A 013**

Colofon

KB/magazine is een uitgave van de Koninklijke Bibliotheek. Relaties en Vrienden van de KB krijgen het blad toegestuurd. Het abonnement is gratis.

Aan dit nummer werkten mee: Huibert Crijns, Mikuska Dorgelo, Marieke van Gils (Maters

& Hermsen), Kirsten Hulsker, Martine Koenders, Arno Kuipers, Pjotr van Lenteren (Maters & Hermsen), Heleen van Manen, Juliette Rieffden Boer, Ewoud Sanders, Jos Uljee, Norma Verheijen, Frédérique Vijftigschild, Astrid van Wesenbeeck
Fotografie: Jos Uljee, Beeldstudio KB
Redactie: Martine Koenders

Concept en vormgeving:

Maters&Hermsen
Druk: Ando, Den Haag
 ISSN 2211-8802
Redactieadres:
 KB/magazine, Postbus
 90407, 2509 LK Den Haag

reageren@kb.nl

KB Koninklijke Bibliotheek
 Nationale bibliotheek
 van Nederland

kb/

Nº17

GELETTERD
LEVEN

'ER ZIJN WEINIG TOEGANKELIJKE BOEKEN OVER TECHNISCHE VAKKEN'

Wat leest hoogleraar
wetenschaps-
communicatie Ionica
Smeets zelf?

Pagina 4

10.

500 jaar Reformatie

NATIONAAL PLAN OPEN SCIENCE

Vier betrokkenen
over de ambities voor
gratis toegankelijke
wetenschap

Pagina 6

En verder:

12. Omstreden boek
Achter de schermen
13. Vondsten in Delpher
De LuisterBieb
14. Digitale jeugdbibliotheek
15. Johannes Hudde
Column Ewoud Sanders
16. Elders: Tromsø

20 JAAR

METAMORFOZE BEHOUDT PAPIER

Zo'n 150 erfgoed-
instellingen wisten
dit project te vinden

Pagina 14

Een portret in boeken. De geïnterviewde neemt een aantal boeken mee die zijn of haar leven bepaalden, de KB zet er een titel uit de eigen collectie naast.

FOTOGRAFIE/ JOS ULJEE
TEKST/ PJOTR VAN LENTEREN

‘Ik liep met een boek zoals meiden nu met een smartphone’

Toen wiskundige, hoogleraar wetenschapscommunicatie en *Volkscrant*-columnist **Ionica Smeets (1979)** tien jaar oud was, kon ze maar één straf bedenken die ze erg vond: niet mogen lezen. Al een leven lang bewijst ze dat alfa en bèta elkaar niet bijten. ‘We hebben elkaar juist nodig.’

Paul Arnoldussen, Marja Baeten en Joep Bertrams, *Die van hiernaast en van de overkant* [1987]
 ‘Ik was drie toen ik het leerde en ik hield er niet meer mee op. Ik ging met een boek over straat zoals meiden nu met hun smartphone. Bijna om de dag was ik in de bibliotheek, waar ik op mijn zestiende mijn eerste bijbaantje kreeg. Mij zonder eten naar mijn kamer sturen, vond ik prima. Toen mijn moeder vroeg hoe ze me dan moest straffen, zei ik: niet mogen lezen lijkt mij het alerergste. Normale bètakinderen lezen het liefst over sterren en vulkanen, maar ik consumeerde eindeloos veel verzonnen verhalen. Mijn eerste non-fictie, het kinderboekenweekgeschenk van 1987, sloeg in als een bom. In dit boek las ik dat Nederlandse kinderen het vroegst naar bed gaan van alle Europese kinderen – en andere razend interessante feiten.’

Aidan Chambers, *Je moet dansen op mijn graf* [1985]
 ‘Dit boek maakte een einde aan mijn strikte voorkeur voor boeken in de stijl van Jan Terlouw en Thea Beckman. Dat je zó kunt schrijven, in allerlei verschillende vormen en stijlen: krantenknipsels, puzzels, gedichten en tussendoor ook nog een spannend en ontroerend verhaal over liefde en seks. Waar ik tijdens mijn puberjaren in het preutse Maassluis van Maarten 't Hart nog nauwelijks mee bezig was, overigens. Ik lees nog steeds graag *young adult*, maar dit boek opende mijn ogen voor literatuur. Het heeft maar een haar gescheeld of ik was juist een cultureel vak gaan studeren.’

Simon Singh, *Fermat's Last Theorem* [1997]
 ‘Achteraf gezien een onbegrijpelijk

keuze: informatica. Ik had meteen een hekel aan programmeren en zo mogelijk nog meer aan het vak bedrijfskunde dat een belangrijk onderdeel is van deze studie. Mijn medestudenten stonden me niet aan en veel docenten waren, sorry dat ik het zeg, ongeïnspireerde sukkels. Toen las ik Simon Singh over Pierre de Fermat, een 17e-eeuwse jurist die het leuk vond zijn tijdgenoten op te zadelen met wiskundige problemen. Over zijn beroemdste stelling hebben wiskundigen 348 jaar gedaan. Dit zijn coole gasten, dacht ik, daar wil ik bij horen. Wiskunde drijft je tot het uiterste van je denken, je moet lang en hard werken om te ontdekken hoe iets in elkaar zit. En dan is het alsof een stralende zon door de wolken breekt.’

C.P. Snow, *The two cultures* [1959]
 ‘Als hoogleraar wetenschapscommunicatie houd ik me bezig met de botsing van twee werelden. Als ik iets over kunstgeschiedenis wil weten, liggen er stapels boeken voor me klaar. Wil je een toegankelijke inleiding in een technisch vak, dan is dat uitermate lastig. Als promovendus begon ik al met bloggen over wiskunde, samen

met mijn studievriendin Jeanine Daems. De naam was snel verzonnen: Wiskundemeisjes. Uiteindelijk kwamen we ermee in *de Volkskrant*, waar ik nog steeds erg graag voor schrijf. De wetenschap is een mooie maar idiote wereld. Als er ondanks weken ploeteren weer eens een subsidie is geweigerd, of je collega's helpen met een paar kritische opmerkingen een idee om zeep, dan ben ik blij dat ik een column voor de krant mag tikken. Maandag gemaakt, zaterdag honderdduizend lezers.’

Amy Fusselman, *The pharmacist's mate* [2001]
 ‘Toen ik mijn lijstje afhad, zag ik dat er geen vrouw op stond. Doet me weer beseffen hoe lastig het nog altijd is om sterke vrouwenstemmen te vinden in de literatuur. Als je wilt lezen over relevante vragen, bijvoorbeeld of je kinderen wilt, dan vind je allerlei sentimentele rommel. Maar Fusselman piekert naar aanleiding van de dood van haar vader op een associatieve, ironische manier over het krijgen van een kind.’

Kurt Vonnegut, *A Man Without a Country* [2005]
 ‘Soms lijkt het alsof iemand speciaal voor jou schrijft. Ik hou van zijn simpelheid, zijn directheid. In deze bundel, een van zijn laatste, legt hij aan de hand van pseudo-wetenschappelijke grafiekjes uit hoe je een verhaal vertelt. Erg geestig. Dit is een schrijver waar ik expres nog niet mee klaar ben, zodat ik de rest van mijn leven nog iets van hem kan lezen. Als iemand dus lovend praat over een boek van Vonnegut dat ik nog niet gelezen heb, dan denk ik: mooi, hou je mond maar, want ik moet nog.’

En dit koos
de KB

Rudy Kousbroek, *Verbeeldingskracht en wetenschap* [1984, 7518 D 46]
 ‘Daar hoeft ik niet lang over na te denken. Omdat Kousbroek geweldig kon schrijven en bij uitstek iemand is die de kloof tussen alfa's en bèta's kan dichten! Krijg ik nu een kopie cadeau?’

Op weg naar open science:

WETENSCHAP VOOR IEDEREEN

Begin dit jaar ondertekenden tien partijen het nationaal plan open science. Komende jaren moeten meer wetenschappelijke publicaties en data vrij bruikbaar en deelbaar op internet staan. Hieronder vertellen vier betrokkenen wat daarvoor nodig is. ‘Dit gaat hoe dan ook gebeuren.’

Wetenschappers hebben vrijheid nodig, zegt Wilma van Wezenbeek, die het nationaal plan schreef in opdracht van het ministerie van OCW. En: het publiek, dat de wetenschap financiert, heeft recht op de resultaten. Bij elkaar is dat open science, aldus Van Wezenbeek: wetenschappers maken hun onderzoeksproces openbaar en worden daarom gewaardeerd – en niet meer alleen om het aantal publicaties. En het publiek kan de onderzoeksresultaten vrij inzien op internet.

Dat het einddoel bereikt zal worden, daarover zijn de ondertekenaars van het nationaal plan open science het wel eens. Wanneer? Het streven is alle publicaties en zoveel mogelijk data gratis online raadpleegbaar te hebben in 2020. Een kritische massa daarvan moet lukken, nuanceert Astrid van Wesenbeek, die namens de KB aan het plan meeschreef. En op welke schaal? De hele wereld is ermee bezig, maar Nederland loopt voorop, zegt Wilma van Wezenbeek, in het dagelijks leven directeur van de bibliotheek van de TU Delft.

GEHEIMHOUDING

Nederland heeft een grote rol gespeeld bij het sluiten van nieuwe contracten met grote wetenschappelijke uitgevers. Met de zes grootste zijn in Nederland nu afspraken gemaakt over vrije toegang tot publicaties (open access, een onderdeel van open science), na gezamenlijke onderhandelingen door de universiteiten. Universiteiten gaan deze uitgevers betalen voor het organiseren

Vier ambities

- Alle wetenschappelijke publicaties in 2020 gratis online toegankelijk ('open access')
- Zoveel mogelijk wetenschappelijke onderzoeksdata online beschikbaar en herbruikbaar ('open data')
- Wetenschappers beoordelen op hun bijdragen aan open science (in plaats van op het aantal artikelen dat zij publiceren in gerenommeerde tijdschriften)
- Onderzoekers helpen bij te dragen aan open science met standaarden en informatie

Zie www.openscience.nl voor het volledige plan.

van vrije toegang tot artikelen van hun onderzoekers en niet meer voor exclusieve leesabonnementen.

Toch dient zich ook hier een ‘uitdaging’ aan – een van de grote en kleine uitdagingen uit het nationaal plan. Robert van der Vooren

van de VSNU, vereniging van universiteiten: ‘Kennisinstellingen willen graag van elkaar weten hoe de nieuwe contracten met uitgevers eruit zien. Dat zou de omschakeling naar open access een stuk versnellen. Maar in die contracten staat vaak een geheimhoudingsclausule. Het is heel lastig om die van tafel te krijgen. De overheid kan daar wellicht een rol in spelen.’

De VSNU ziet voor kennisinstututen, naast het onderhandelen met uitgevers, een rol in het anders beoordelen van wetenschappers. Van der Vooren: ‘Nu draait het vooral om zoveel mogelijk publiceren in tijdschriften met de beste reputatie. Universiteiten willen hun onderzoekers best op andere indicatoren beoordelen, zoals hun bijdrage aan open science. Zulke indicatoren kunnen nu al in de protocollen voor evaluatie worden opgenomen. Maar we moeten de mogelijkheden nog verder verkennen.’

NIET ÉÉN STANDAARD

Erik van Aert van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO), die een groot deel van het wetenschappelijk onderzoek in Nederland financiert, ziet het doorbreken van die wetenschappelijke cultuur van publiceren ook als een van de grote opgaves. Zelf stimuleert NWO open science volop, zegt hij: open access publiceren en datamanagement zijn voorwaarden voor financiering. Maar de praktijk is weerbarstig, zegt Van Aert. ‘Open science is complex omdat zoveel partijen erbij betrokken zijn, ook internationaal.

Daarnaast hanteren financiers, onderzoeksinstituten en uitgevers vaak nog verschillende voorwaarden voor online publiceren, bijvoorbeeld wat embargoperiodes betreft. Dat maakt het voor onderzoekers lastig. Het is uiteindelijk logischer om per vakgebied een standaard te hebben, in plaats van per instituut. Kortom, veel energie en ambitie, maar ook nog veel uitdagingen.'

VOORBEREIDEN OP GIDSFUNCTIE

Welke uitdaging ziet Astrid van Wesenbeeck van de KB voor haar organisatie?

'Uiteindelijk zullen wij vooral een gidsfunctie gaan vervullen: doelgroepen helpen de beschikbare informatie te vinden. Wat wil je weten? Is wat je vindt wel betrouwbaar? Onlangs hebben we nog een bijeenkomst gehad met lokale openbare bibliotheken, om hen op die gidsrol voor te bereiden. Onze boodschap: ook met wetenschappelijke vragen kun je bij de bieb terecht. Andersom kunnen wij wetenschappers vertellen wat onze doelgroepen van hen willen weten.'

OPTIMISME

Wilma van Wezenbeeck herkent de uitdagingen die de partijen noemen, maar is net als zij ook optimistisch. 'Het is ambitieus, maar er gebeurt al veel. Na een Europees congres en een grondige evaluatie in de zomer van 2016 is dit plan een volgende stap: een overzicht van uitdagingen, met commitment van alle kennisinstellingen en subsidieverstrekkers. Dit gaat hoe dan ook gebeuren. Ik denk alweer verder: open education, wetenschappelijk onderwijs voor iedereen online toegankelijk, zou ook onder de paraplu van open science moeten komen.'

Ook haar KB-collega Van Wesenbeeck gebruikt woorden als 'lastig' liever niet. 'De wetenschap kost ons veel geld, maar we krijgen daar straks heel veel voor terug. Dat vind ik mooi. Dit is een spannende, hoopvolle tijd.'

Wat kan ik nu al (gratis) raadplegen? Twee voorbeelden

De docent geschiedenis

Stel, een docent geschiedenis zoekt recente artikelen over het onderwerp van het eindexamendossier.

Een goed begin kan Google scholar zijn. Deze zoekmachine indexeert op dit moment de meeste wetenschappelijke bronnen. Een tip: maak de zoekopdracht specifiek en bak af in de tijd.

Google scholar indexeert ook pre-printversies, die nog niet zijn gecheckt en goed bevonden door collega-wetenschappers. Niet alle artikelen zijn bovendien gratis toegankelijk. Wel als zij deel uitmaken van onderzoeksprogramma's die open access als eis stellen, zoals die van NWO.

Voor artikelen achter een betaalmuur zijn er wel alternatieve routes. Bijvoorbeeld door een universiteitsbibliotheek te bezoeken die geabonneerd is op dit tijdschrift. Ook een KB-lidmaatschap biedt online toegang tot veel publicaties in de geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen. En tot gespecialiseerde databases waarin bijvoorbeeld publicaties over geschiedenis staan, zoals *Cambridge Histories of Ebook Central*.

De zorgprofessional

Stel, een zorgprofessional zoekt de meest recente wetenschappelijke inzichten op het gebied van behandelmethoden.

Een goed begin kan de zoekrobot PubMed zijn. Die doorzoekt medisch-wetenschappelijke publicaties van de laatste tientallen jaren, geeft samenvattingen en soms een link naar het complete artikel. Ontbreekt vrije toegang tot het artikel, dan kan de zorgprofessional misschien toegang krijgen via een abonnement op Deepdyve, dat voor 40 euro per maand toegang geeft tot meer dan 15 miljoen artikelen.

Stuit je dan toch nog op een betaalmuur, dan kun je met de 'OA-button' op zoek gaan naar een vrij toegankelijke versie. Via die knop kun je ook een mail aan de auteur sturen met een verzoek een (legale) versie van het artikel vrij toegankelijk te maken via een institutioneel archief. Op deze manier wordt het artikel niet alleen voor de aanvrager, maar voor iedereen toegankelijk.

500 jaar Reformatie in de collectie en op de website van de KB

In 2017 is het vijfhonderd jaar geleden dat Luther zijn stellingen publiceerde en de aanzet gaf tot de Reformatie. Ook andere invloedrijke opiniemakers als Calvijn en Erasmus verspreidden hun ideeën in pamfletten, geschriften en boeken. Als nationaal geheugen van het geschreven woord bewaart de KB publicaties van en over de Nederlandse geschiedenis en cultuur. De collectie weerspiegelt hoe er de afgelopen vijf eeuwen over deze opiniemakers is gedacht en gediscussieerd.

Topstukken van eerbiedwaardige opiniemakers boezemen ontzag in: ze zijn honderden jaren oud en we weten van wie ze zijn en wat ze te betekenen hebben. Of toch niet? Nu secularisering om zich heen grijpt gaan we steeds meer zelf op onderzoek uit naar de wortels van de Nederlandse christelijke

cultuur. Vandaag de dag lijken we nieuwsgieriger dan ooit naar wie die opiniemakers waren, waar zij vandaan kwamen en hoe we deze erfenis aan het nageslacht kunnen doorgeven. Zijn die publicaties van vandaag misschien de eerbiedwaardige topstukken van de toekomst? Oordeel zelf.

www.kb.nl/themas/actueel-500-jaar-reformatie

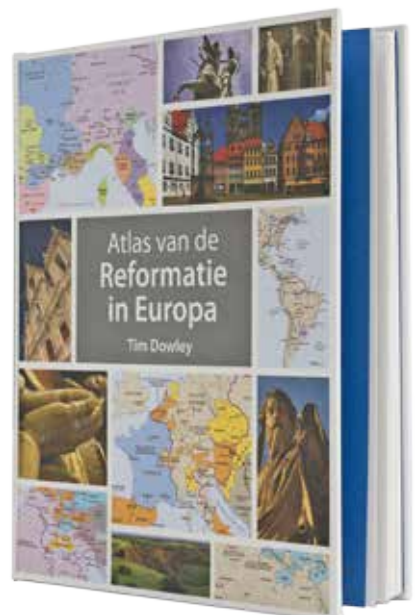
TIM DOWLEY, ATLAS VAN DE REFORMATIE IN EUROPA

De verspreiding van reformatorische ideeën ging nogal eens gepaard met strijd. De impact van die ideeën in Europa en ver daarbuiten is hier letterlijk in kaart gebracht. Aanvraagnummer 9016870

HARM VELDMAN, WIE IS WIE IN DE REFORMATIE

Welke mannen en vrouwen drukten hun stempel op de Reformatie? Individuen reageerden heel uiteenlopend op de grote vraagstukken uit hun tijd: van eenheid was geen sprake. Aanvraagnummer 93 D 6201

**A.A.J. VAN REEN,
DE KNIPOOG VAN ERASMUS**

Schoolmeisje Kiri wekt Erasmus tot leven met haar belangstelling. Erasmus neemt haar mee op reis door zijn tijd en zijn ideeën, die zij een plekje geeft in haar dagelijks leven, vijfhonderd jaar later. De intellectuele kosmopoliet Erasmus wordt aan de multiculturele jeugd gepresenteerd als Hollandse held. Zelf zegt de bijbelse humanist: 'Zo lang de mensen over mij praten en schrijven leef ik.' Aanvraagnummer 14058248

In KB/magazine besteden we aandacht aan een omstreden boek uit de KB-collectie. Deze keer: Dyab Abou Jahjah, *Pleidooi voor radicalisering* 2017

Radicaal en ongenueanceerd

In mei 2016 ontstaat er ophef als een aantal bekende schrijvers dreigen uitgeverij De Bezige Bij te verlaten. De aanleiding? De Bezige Bij heeft een contract gesloten met Dyab Abou Jahjah, een bekende maar controversiële Belgische activist met Libanese wortels, voor de publicatie van zijn filosofisch-politieke essay *Pleidooi voor radicalisering*.

De standpunten van Abou Jahjah zijn afwijkend, radicaal en ongenueanceerd. Dat levert hem beschuldigingen op van opruiing en antisemitisme, waarvoor hij met de Belgische justitie in aanraking komt. Na een aanvaankelijke veroordeling wordt hij in hoger beroep vrijgesproken. Het geeft wel aan dat Abou Jahjah zich aan de grenzen van de vrijheid van meningsuiting begeeft.

Niet vreemd is het dan ook dat de joodse auteurs Jessica Durlacher, Marcel Möring en Leon de Winter zich ongemakkelijk voelen bij de komst van Abou Jahjah bij hun uitgeverij De Bezige Bij, die nota bene tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstaan is uit de verzetskrant *het*

Parool. Ondanks de ophef zet De Bezige Bij de publicatie toch door. De vrijheid van meningsuiting heeft gewonnen, maar doet soms pijn.

OMSTREDEN
BOEK

ACHTER DE
SCHERMEN

Heleen van Manen
beleidsadviseur
Aangepast
Lezen

'MEER SLECHTZIENDE OUDEREN BEREIKEN STAAT OP ÉÉN'

In Nederland wonen ruim één miljoen mensen met een leesbeperking. Blinden en slechtzienden, maar ook dyslectici en mensen die niet gewoon een boek vast kunnen houden vallen hieronder. De KB is verantwoordelijk voor de bijzondere bibliotheekvoorziening voor deze doelgroep en maakt boeken, kranten en tijdschriften toegankelijk in een aangepaste leesvorm (audiolezen, braillelezen, letterlezen, combilezen). Hiervoor keert zij subsidies uit aan uitvoerende organisaties en bibliotheken. In overleg met deze organisaties, OCW én met de klanten van deze voorzieningen heeft de KB het beleid Aangepast Lezen ontwikkeld.

Beleidsadviseur Heleen van Manen was hier nauw bij betrokken. 'Ik vind het belangrijk dat het beleid aansluit op de wensen van de klanten zodat ze de materialen kunnen vinden die ze zoeken. En natuurlijk moeten de juiste instanties subsidie krijgen om de wensen te realiseren. Het is onze grootste prioriteit om ook slechtziende ouderen te bereiken. Hun wereld wordt letterlijk een stukje kleiner als ze slechter gaan zien. Slechtziende ouderen hebben meer moeite om zich andere manieren van lezen eigen te maken of om met allerlei hulpmiddelen om te gaan. Een andere belangrijke doelgroep zijn jongeren met een visuele beperking. Door het aanbieden van een brede collectie en een stabiele dienstverlening willen we ervoor zorgen dat zij volwaardig kunnen participeren in maatschappelijk en cultureel opzicht.'

'Zonder Delpher had ik dit stuk niet kunnen schrijven'

Vondsten in Delpher

KLEURRIJKE DETAILS

Wie gebruiken het tekstplatform Delpher? En wat vinden ze daar? We stellen u een 'vinder' voor. Deze keer: historisch onderzoekster en redacteur Marchien den Hartog uit Amsterdam. Zij haalt smeuiige details voor diverse publicaties uit Delpher.

Voor het dossier 'Vrouwenkiesrecht' in het *Historisch Dagblad* deed Marchien den Hartog onderzoek naar zeven markante Kamerleden. 'Over de meeste van deze vrouwen was er op internet niet zo veel te vinden, op twee bibliografieën na die ik vond via Huygens ING.' Na eerdere goede ervaringen met Delpher besloot ze om daarin te gaan grasduinen. Marchien: 'Het is handig dat er zo veel materiaal is dat je op woord kunt doorzoeken. Op zich zijn het geen opzienbarende vondsten die ik uit Delpher heb gehaald. Maar het zijn juist de kleurrijke details en citaten, dingen die al lang weer vergeten zijn die een stuk jeu geven. De kranten en tijdschriften

bevatten informatie die zeer tekenend is voor de tijd waarin ze zijn geschreven. Het zijn verslagen van tijdgenoten, interviews die je nergens anders tegenkomt. Je merkt wel dat de meeste journalisten toen mannen waren. Zo beschrijven ze uitvoerig de al dan niet aanwezige vrouwelijke eigenschappen van de Kamerleden. In *De Tijd* uit 1922 staat bijvoorbeeld over CHU-Kamerlid Frida Katz dat ze 'een lief figuurtje, een lieve stem en bescheiden, innemende, echt vrouwelijke manieren' had. Ook over de kleding wordt regelmatig uitgeweid.

Leuker vond ik de ontdekking dat Alida de Jong graag een sigaartje rookte. En dat Erica Terpstra haar oudpapierbak mee de Kamer in nam om tijdens een saaie speech vast haar post uit te zoeken. Al met al vond ik voor dit stuk zo'n vijftien pareltjes in Delpher. En ik durf wel te stellen dat ik het zonder Delpher dit niet had kunnen schrijven.'

De LuisterBieb: een app vol luisterboeken en hoorcolleges

De LuisterBieb is een dienst van de KB die toegang biedt tot honderden luisterboeken in allerlei genres: van romans tot talencursussen, van kinderboeken tot thrillers. Literatuurlijfhebbers kunnen hun hart ophalen aan klassiekers van bijvoorbeeld Couperus, Nescio of Multatuli, maar er valt ook recenter werk te beluisteren: onder anderen van Dimitri Verhulst, Tommy Wieringa en Remco Campert. Speciaal voor scholieren die even

geen zin hebben om te lezen is er Luisteren voor je lijst. Voor wie niet alleen wil luisteren maar ook nog iets wil opsteken zijn er hoorcolleges over de meest uiteenlopende onderwerpen. Zo analyseert Maarten van Rossem Amerika na 9/11, Midas Dekkers neemt het beest onder de loep. Leo Samama laat de taal van de muziek spreken aan de hand van verhelderende fragmenten en Govert Schilling exploreert de geschiede-

nis van het sterrenstelsel.

De LuisterBieb-app is gratis te downloaden in de App Store of Google Play Store. Openbare bibliotheekleden hebben toegang tot alle luisterboeken en hoorcolleges, maar een groot aantal luisterboeken is ook gratis te beluisteren door niet-bibliotheekleden.

METAMORFOZE: 20 jaar voor het behoud van papier

Papier verzuurt, verkleurt, wordt bros en verpulvert uiteindelijk helemaal. Dat geldt vooral voor papier dat gemaakt is van houtpulp. Begin jaren negentig van de vorige eeuw kwam uit inventarisaties naar voren dat papier in Nederlandse bibliotheken direct bedreigd werd, en dan met name papier uit de periode 1840-1950. Dat was in 1997 aanleiding om een conserveringsprogramma op te zetten. Op 13 mei 1997 startte het programma onder de naam Metamorfoze, het nationaal programma voor conservering van bibliotheekmateriaal. De strijd tegen het verval van papieren documenten in bibliotheken was hiermee begonnen.

125 miljoen pagina's op film en digitaal

Twintig jaar verder kijken we terug op een indrukwekkende prestatie. Dankzij Metamorfoze zijn meer dan 125 miljoen pagina's uit het Nederlandse papieren erfgoed geconserveerd. De eerste tien jaar gebeurde dit door verfilmen van het materiaal, daarna is Metamorfoze overgegaan op het digitaliseren. Zo'n 150 Nederlandse erfgoedinstellingen hebben Metamorfoze

weten te vinden voor projectaanvragen en inmiddels zijn honderden archieven en collecties verfilmd en/of gedigitaliseerd.

Van verval naar behoud

In twintig jaar tijd is er veel veranderd. De digitale ontwikkelingen hebben een ongekende vlucht genomen. Metamorfoze zet zich nog altijd in als conserveringsprogramma, maar tegenwoordig zijn de mogelijkheden voor de online beschikbaarstelling een niet meer weg te denken onderdeel. Metamorfoze is nog niet klaar. Aan de hand van nieuwe inventarisaties van boeken, kranten en tijdschriften uit de periode 1840-1960, en het overzicht van grote archieven van nationale betekenis is er een werklust voor de komende jaren. Samen met de KB en Nederlandse erfgoedinstellingen zorgt Metamorfoze voor het verder conserveren en digitaliseren van het Nederlandse papieren erfgoed. Kwetsbaar papier blijft op die manier voor de toekomst behouden.

www.metamorfoze.nl

DE JEUGD HEEFT DE TOEKOMST

De KB heeft als missie iedereen in Nederland slimmer, vaardiger en creatiever te maken, en dat geldt natuurlijk ook voor kinderen en jongeren. Sinds 2015 voert de KB de regie over landelijke leesbevorderingsprogramma's als BoekStart en de Bibliotheek op school. Hierin werken openbare bibliotheken samen met het onderwijs, BSO's en de kinderopvang om ervoor te zorgen dat kinderen met plezier hun taal- en mediavaardigheden ontwikkelen.

Omdat jongeren en kinderen actief zijn op internet en sociale media, is de KB daarnaast bezig om een 'digitale jeugdbibliotheek' in te richten, d.w.z. een platform speciaal voor de jeugd. Het platform krijgt een kindvriendelijke uitstraling en biedt naast e-books ook educatieve filmpjes, auteursinformatie en recensies van kinderen voor kinderen. We laten ze elkaar overtuigen. Want zeg nou zelf, het is natuurlijk veel leuker om een boek te lezen dat andere kinderen ook mooi of spannend vinden. Uiteraard wordt een verbinding gelegd met bestaande landelijke programma's.

Symposium over wetenschapper Johannes Hudde

Op 1 juni 2017 vindt in de aula van de KB een symposium plaats over Johannes Hudde (1628-1704). Aanleiding is de recente verwerving door de KB van een uitermate belangrijk, verloren gewaand boekje van Hudde over de optica, *Specilla circularia* (1656).

Hudde gold als een van de grootste wiskundigen van de zeventiende eeuw en werkte nauw samen met geleerden als Christiaan Huygens, Benedictus Spinoza en met Johan de Witt. Hij ontwikkelde het type microscoop waarmee Johannes Swammerdam en Antonie van Leeuwenhoek wereldberoemd zouden worden. Maar bovenal was Hudde een man die het algemeen nut van de wetenschap benadrukte. Hij was beroemd in zijn eigen tijd, maar is nu goeddeels vergeten. Op dit symposium zal hij weer voor het voetlicht gebracht worden. Zijn vele kanten komen aan bod. Ook zal een demonstratie plaatsvinden van de microscoop die hij ontwikkelde. En er is een kleine expositie ingericht over Hudde. Natuurlijk is ook het unieke exemplaar van *Specilla circularia* te zien.

Deelname is kosteloos. U kunt zich **aanmelden** via de KB-website

kb.nl/aanmelding-hudde

Column

Ewoud Sanders

(1958)
is taalhistoricus en journalist. Hij is gespecialiseerd in het zoeken op internet en in grote datacollecties.

TOOL-TOPTIEN

Grote digitale tekstcollecties, zoals Delpher, bevatten meer teksten dan mensen kunnen lezen. En dus worden er doorlopend zogenoemde *tools* ontwikkeld om automatisch patronen te herkennen in bergen tekst. De KB heeft bijvoorbeeld onlangs een tool ontwikkeld die vaststelt of een krantenartikel een interview, column of nieuwsbericht is. De toepassing van informatietechnologie in de geesteswetenschap wordt Digital Humanities (DH) genoemd. DH is hot en trendy en iedereen heeft er hoge verwachtingen van. Ik ook, maar in de praktijk gebruik ik weinig tools. Dat komt omdat het er veel te veel zijn en omdat vaak slecht wordt uitgelegd hoe ze precies werken. Bovendien bevatten tools vaak weinig data en worden ze niet onderhouden.

De gewoonte is dat je alleen subsidie krijgt voor een nieuwe tool, maar ik hoop dat subsidiegevers zullen gaan beslissen dat er voorlopig wel voldoende tools zijn. Dat er alleen nog geld komt voor het onderhouden en verbeteren van tools die veel worden gebruikt. Voor dergelijke tools moeten eersteklas datasets worden aangelegd zodat beter kan worden vastgesteld of onze hoge verwachtingen van DH uitkomen. De KB-tool die automatisch soorten krantenberichten herkent, is bijvoorbeeld een experimenteel prototype, die slechts op één naaorlogse krantentitel is getest.

Ik weet zeker dat veel studenten en onderzoekers heel blij zouden zijn met transparante tool-kritiek, een tool-toptien, heldere instructiefilmpjes en goede, schone datasets. Maar ik vrees dat er internationaal nog jarenlang tientallen miljoenen euro's zullen worden besteed aan het ontwikkelen van telkens weer nieuwe tools, want zo werkt het subsidiesysteem nu eenmaal. Ik hoop van harte dat ik ongelijk krijg.

ELDERS

In Elders tonen we deze keer een openbare bibliotheek in het buitenland.

Dit keer: De openbare bibliotheek van Tromsø, Tromsø bibliotek og byarkiv

De openbare bibliotheek van Tromsø, Tromsø bibliotek og byarkiv, trekt meteen de aandacht door zijn spectaculaire architectuur. Tromsø ligt 300 km boven de poolcirkel, maar dankzij een warme golfstroom kent de stad geen extreem lage temperaturen. De stad telt zo'n 73.000 inwoners en is in trek bij studenten uit de hele wereld.

De bibliotheek organiseert veel activiteiten en fungeert dan ook als ontmoetingsplaats voor de lokale bevolking. De selfservicevoorziening zorgt ervoor dat de bibliotheek van Tromsø dagelijks open is van 7.00 tot 22.00 uur.

In Noorwegen is het bibliotheeklidmaatschap gratis. De bewegwijzering in de bibliotheek is tweetalig: in het Noors en het Sami.

